

ДОСЛІДЖЕННЯ ТОПОНІМІЧНИХ КОНЦЕПТІВ У МЕЖАХ ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ

Романенко К. М.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Статтю присвячено лінгвокогнітивному опису топонімічних концептів, визначенню специфіки цих ономастичних мовних одиниць. Передусім актуалізовано наукову проблему. Зокрема, зазначено, що, з урахуванням активності в сучасній лінгвістиці вивчення лінгвокультурних концептів та їхньої вербалізації в мові, випрацювання методики опису концептів та встановлення їх типології, дослідження власних назв як репрезентантів уявлень про предмет (концептів) лише набирає оберти; ракурс же антропоцентричної наукової парадигми скеровує до розгляду топонімічних концептів як продукту національної культури. Зауважено, що для розуміння сутності порушеного питання важливим було ознайомитися з трактуванням аналізованого поняття вітчизняними й зарубіжними лінгвістами, окреслити специфіку вивчення топонімічних одиниць у межах лінгвокогнітивного підходу. Розглянуто когнітивні передумови формування топонімічного концепту, його структуру, а також методи дослідження топоконцептів. Виявлено складнощі, що можуть виникати у процесі аналізу таких ономастичних концептів.

У статті зроблено спробу довести, що топонімічний концепт поєднує категорійне та індивідуальне значення об'єкта і функціонує як структура знання про предмет дійсності. Обґрунтовано важливість використання лінгвокогнітивного підходу під час вивчення онімів у процесі дослідження не лише структурних, семантичних, етимологічних та історичних аспектів назв, а й ментальних механізмів свідомості. Наведені наукові теорії дають уявлення про аналізоване поняття загалом, його походження і своєрідність інтерпретації в мовному просторі. Результати проведеного дослідження уможливають висновувати, що топонімічний концепт є складною багатошаровою структурою, ментальним репрезентантом людського уявлення про об'єкт, у якому поєднано семантичні зв'язки між загальним категорійним та індивідуальним значеннями мовних форм. Така мовна структура вирізняється впорядкованістю, сполучуваністю компонентів та динамічністю розвитку.

Ключові слова: концепт, топонім, топонімічний концепт, лінгвокогнітивний аналіз, когнітивний підхід.

Romanenko K. M. Study of toponymic concepts within the framework of the linguistic-cognitive approach. The article is devoted to the linguistic-cognitive description of toponymic concepts, the determination of the specificity of these onomastic linguistic units. First of all, the scientific problem is actualized. In particular, it is stated that, taking into account the activity in modern linguistics of studying linguistic and cultural concepts and their verbalization in language, developing methods of describing concepts and establishing their typology, the study of proper names as representatives of ideas about the subject (concepts) is only gaining momentum; the perspective of the anthropocentric scientific paradigm leads to consideration of toponymic concepts as a product of national culture. It was noted that in order to understand the essence of the raised issue, it was important to get acquainted with the interpretation of the analyzed concept by domestic and foreign linguists, to outline the specifics of the study of toponymic units within the limits of the linguocognitive approach. The cognitive prerequisites for the formation of the toponymic concept, its structure, as well as the methods of topoconcept research are considered. Difficulties that may arise in the process of analyzing such onomastic concepts are revealed.

The article attempts to prove that the toponymic concept combines the categorical and individual meaning of the object and functions as a structure of knowledge about the subject of reality. The importance of using a linguistic-cognitive approach during the study of onyms in the process of researching not only structural, semantic, etymological and historical aspects of names, but also mental mechanisms of consciousness is substantiated. The cited scientific theories give an idea of the analyzed concept in general, its origin and the originality of interpretation in the language space. The results of the conducted research make it possible to conclude that the toponymic concept is a complex multi-layered structure, a mental representative of the human perception of an object, which combines semantic connections between the general categorical and individual meanings of linguistic forms. Such a language structure is distinguished by orderliness, compatibility of components and dynamism of development.

Key words: concept, toponym, toponymic concept, linguistic-cognitive analysis, cognitive approach.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сьогодні простежуємо зміну наукових парадигм у мовознавстві, яка зумовлена переходом від порівняльно-історичних і системно-структурних засад до антропоцентричного напрямку. Дедалі більше увагу лінгвістів

спрямовано на дослідження людини як представника мови, культури й ментальності. Два наукові напрями – лінгвокультурологія і когнітивна лінгвістика – сформовані саме антропоцентричною науковою парадигмою. Утім перша галузь досліджує мову як маркер певної національної

ментальності, а друга – аналізує відбиття в мові пізнавальних процесів.

Наразі когнітивістика займає важливе місце, оскільки дає змогу розглянути вербалізовані розумові процеси в умовах, коли людина є основним об'єктом наукового пізнання. На користь цього свідчить також численна кількість статей і монографій, присвячених аспектам лінгвокогнітології. Загальне спрямування сучасних лінгвістичних студій на багатоаспектний аналіз окремих концептів уможливило стверджувати, що дослідження власних назв як репрезентантів комплексу культурно зумовлених уявлень про предмет є актуальним.

Доречність аналізу лінгвокультурних топонімічних концептів також сформована антропоцентричною парадигмою в мовознавстві кінця ХХ ст., яка інтегрує аналіз мови як складника культури, її продукт, а також як чинник формування культурних концептів нації [18, 8]. Лінгвіст Р. Мурясов у процесі дослідження топонімів у словотвірній системі німецької мови наголошує на тому, що топоніми є чистими знаками, які не відображають образу денотації. Для актуалізації топоніма в мовній ситуації достатньо уналежнити його до якогось географічного об'єкта. Для того, щоб надати лексемі додаткових значень, слід використати наявні в мові засоби вираження, які за змістом і формально адаптовано до різних специфічних комунікативних цілей. Науковець вважає, що виявлені на різних мовних рівнях особливості топонімів свідчать про їхню семантичну своєрідність [19, 70].

А втім, досі не сформульовано єдиного загального визначення поняття топонімічного концепту, не обґрунтовано загального категорійного значення топоніма, що вербалізує визначений географічний об'єкт і відбиває наочний потенціал знань, отриманий у процесі концептуалізації цієї географічної лексеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання концептуальної картини світу досліджували Д. Арутюнова, А. Вежбицька, Л. Виготський, Н. Гач, В. Жайворонок, О. Зобніна, О. Карпенко, Г. Кисельова, В. Колесов, О. Кубрякова, В. Маслова, М. Піменова, А. Рудакова, Н. Рябцева, О. Селіванова, Ю. Степанов, О. Ткаченко, Л. Щетинін. Топонімічні мовні одиниці розглядали М. Голодімова, Т. Дудун, В. Лучик, Р. Мурясов. У працях О. Калініної, О. Карпенко, І. Крюкової, С. Настенко, С. Полубояріна, Т. Пономаренко, О. Рубльової, І. Стерніна, Г. Томахіна, О. Урусової, А. Щербак приділено увагу лінгвокогнітивному підходу до дослідження ономастичних, зокрема топонімічних, концептів.

Формування мети і завдань статті. З урахуванням того, що нова наукова парадигма передбачає вивчення онімів, у якому предметом дослідження є не лише структурні, семантичні, етимологічні та історичні аспекти назв, а й ментальні механізми свідомості у процесі ономастичної номінації, метою пропонованого дослідження є спроба лінгвокогнітивного опису топонімічних концептів, а також визначення специфіки їх. Отже, об'єктом аналізу є топонімічні концепти в площині лінгвокогнітивних процесів, предметом – окреслення специфіки

підходів до вивчення концептів-топонімів у наукових мовознавчих працях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім важливо чітко окреслити таке ґрунтовне поняття, як «концепт». Незважаючи на те, що ця лінгвістична категорія функціонує досить тривалий час, усталеного визначення вона ще не набула. Однак маємо численні думки спеціалістів з різних наукових галузей стосовно того, що будь-які людські знання існують у мисленні як різноманітні структури, основою яких є концепт (компонент ментальної інформації). Н. Арутюнова, В. Колесов, О. Селіванова дотримуються думки, що концепти лише вербалізовані в мовному просторі, а тому відбивають цілісну картину світу поза ним. Буття змодельовано концептами, які сконструйовані мовними показниками [1, 98]. Концепт як вияв культури є основною одиницею ментальності, яка набуває форм образу, поняття і символу за допомогою використання словесного знака і мови загалом [14, 81]. Концепт доречно трактувати також як інформаційну структуру свідомості, організовану одиницю пам'яті, для якої характерні набуті вербальні і невербальні знання про об'єкт пізнання з урахуванням свідомого і позасвідомого [28, 261].

За визначенням Ю. Степанова, концепт є згустком культури в людській свідомості, тобто виявом проникнення культури в ментальний світ людини. Його багатоаспектне трактування досліджуваного поняття вміщує тези про те, що людина не лише входить у культурний простір, а ще може впливати і змінювати його. Формування будь-якого концепту відбувається внаслідок переживання досвіду. Отже, це ментальне утворення є основним формантом у людській свідомості, продуктом поєднання емоцій, зіткнень, симпатій та антипатій [29, 40–41]. В. Ткаченко вважає, що концепт – це цілісне сприйняття об'єкта з можливим розширенням знання [31, 3]. А. Вежбицька акцентує на тому, що концепт сформовано під впливом культурно зумовлених уявлень про той чи той предмет [2, 8]. О. Кубрякова висуває теорію походження концептів і зазначає, що різноманітні концепти (образи або символи) або їх об'єднання (гештальти або фрейми) створені в процесі сприйняття світу, вони побудовані внаслідок пізнання, відбивають й узагальнюють людський досвід й усвідомлену в різних типах взаємодії зі світом дійсність [16, 57].

Коли ми говоримо окремо про топоніми, то слід пам'ятати про їхню ймовірну суб'єктивну оцінку простору. Інакше кажучи, вони експлікують динамічний простір лише в умовах контексту, а також залежно від тематики [4, 14]. Зокрема, розподіл і класифікація власне географічних назв доречні під час лінгвокогнітивного аналізу топонімічних концептів, адже можуть утворювати розлогий вербальний образ, сформований у цілісну топонімічну систему з виразним культурним, історичним, самобутнім відтінком за допомогою різноманітних мовних засобів. Наприклад, класифікацію А. Селіщева базовано на похідності топонімів від різних імен (людей, назв осіб за родом діяльності, за соціально-майновою ознакою і становищем, за етнічним характером

населення, за специфікою ландшафту тощо). Окрему групу становлять топоніми з абстрактним значенням [6, 227]. Фіксуємо також поділ топонімічних лексем за об'єктами номінації (омоніми, гідроніми, назви рослин, назви вулиць тощо) [6, 228].

Розширення класифікації топонімів продовжується, що підтверджено новими дослідженнями. С. Настенко пропонує новий вид лексем, що походять від належності назв до номінальних слів [20, 287]. Такі динамічні зсуви у структурі аналізу власне географічних назв дають змогу вивчати їх на семантичному й лінгвокогнітивному рівнях. Дослідниця також наголошує на актуальності такого наукового пошуку й зазначає, що завдяки власним назвам, які збагачують і поєднують універсальні і національно марковані концепти, ми пересвідчуємося в розширенні мовної палітри об'єкта і бачимо когнітивні, соціокультурні тенденції розвитку суспільства загалом [20, 291].

Окремо топонім як мовна одиниця не постає носієм концептуальної інформації, проте під впливом авторського бачення та індивідуальних впливів носіїв мови може стати цілісним ментальним елементом. До таких власне географічних назв можемо віднести лексеми ідеологічного характеру, слова з етимологічним відбиттям, або оригінальні топоніми, які є результатом семасіологічних та історичних процесів. На цінності топонімів наголошує В. Лучик і визначає їх як лексичні одиниці, які природно виникають для позначення об'єкта, зберігають первинну внутрішню форму і мотиваційні зв'язки, але можуть набути додаткових конотацій [17, 50]. На думку дослідника проблем етнолінгвістики В. Жайворонка, у мовному концепті міститься не лише інтралінгвальна, але й екстралінгвальна інформація, культурний досвід певного етносу [7, 52].

Закордонні лінгвісти стверджують, що типологія концептів спирається на лінгвістичні параметри мовних одиниць: репрезентанти концепту (слова-концепти, фразеологічні одиниці, синтаксичні концепти) або мовні засоби вербалізації концепту (метафоричні концепти). Актуальним є також спосіб концептуальної номінації – загальне або власне ім'я, тоді маємо справу з ономастичним концептом, серед яких виділено ономастичний концепт (топонімічний концепт) [12; 13; 22; 24; 30; 34; 35].

Спершу термін «топонімічний концепт» дорівнював сталому однозначному визначенню концепту, який увів Ю. Степанов: «згусток культурного простору у свідомості людини» [29, 40]. Його інтерпретація зумовлена складною структурою концептів. Це імена, які мають початкову семантичну форму, а також викликають різноманітні асоціації. За визначенням О. Зобніної, топонімічний концепт – це ментальне утворення, що містить знання про топонімічну реальію, відповідну для певної лінгвокультурної спільноти [8, 5]. Й. Стернін запропонував ідею про те, що саме топонім номінує той чи той концепт національної топонімічної концептосфери, який склався колись у певному соціумі, а також актуалізує не лише незначну кількість семантичних ознак, але й велику кількість

концептуальної інформації про денотат знака [30, 28]. Отже, можемо стверджувати, що накопичення в семантиці топоніма культурної інформації, формування концептів є складним довготривалим процесом. На цьому наголошує також І. Крюкова, фіксуючи складність осмислення будь-якої вхідної інформації ззовні про об'єкт, яку згодом буде розподілено за визначеними мікрополлями в семантичній структурі топоніма [15, 24].

Г. Томахін звертає увагу на те, що на ономастичну номінацію значно впливають культурно-історичні параметри, внаслідок чого співвідносять топонім з відповідними фоновими знаннями носіїв мови й культури [32, 89]. А. Щербак констатує, що такі чинники ще формують когнітивну базу мовної особистості в процесі її становлення [35, 169]. У цьому разі процес формування додаткової семантики топоніма переживає два етапи: присвоєння назви географічному об'єктові з умовою врахування характерної ознаки географічної реальії; нарощування позалінгвальної інформації з реальної дійсності, в умовах якої функціонує й розвивається топонімічна одиниця, на мовне вираження вибраної для номінації ознаки.

Цікавим є дослідження О. Рубльової, у якому авторка висуває думку, що на сьогодні цей термін має два значення. Науковиця говорить також про наявність різних типів топонімічних концептів, а також зауважує, що наразі сталого визначення немає і ця неоднозначність потребує подальших наукових пошуків. Умовно О. Рубльова поділяє їх на власне топонімічні концепти й опосередковано топонімічні концепти. Перші – це концепти, назва яких – топонім, наприклад: концепт-хоронім, концепт-ойконім, концепт-гідронім тощо. Другі – є лише репрезентантами інших концептів: просторових, часових, соціальних тощо [24, 77–78]. Опосередковано топонімічний концепт тлумачимо як складник ономастичного знання про просторові, географічні характеристики. Такий розподіл спирається на специфіку поняття «топонім», на особливості семантики власної назви. Отже, топонімічні концепти першого типу досліджують як власне ономастичне значення топоніма, а другого типу – як доономастичне (етимологічне) і доономастичне (асоціативне) значення [24, 78].

Узагальнювальною тезою стосовно питання генези терміна «топонімічний концепт» є твердження Л. Виготського, що такий ономастичний концепт утворено в топонімі. Його зародження відбувається тоді, коли виникає потреба за допомогою слова виокремити один географічний об'єкт як індивідуальний серед подібних. Утім, коли денотат зникає або неможливо ідентифікувати топонім з певним денотатом, розширення його концептуального змісту не припиняється [3].

Аналіз наукових розвідок з ономастики і когнітивістики дає змогу вивчати топонімічний концепт як багатшарову структуру. За О. Калініною, це багаторівневе утворення, ядром якого є уявлення про географічний об'єкт, а додаткові шари – історичні, прагматичні, особистісно-оцінні ознаки змісту та внутрішньої форми імені [9, 4]. Г. Кисельова у структурі топонімічного концепту виділяє

три базові елементи: образний (зоровий, слуховий тощо), інформаційний (енциклопедичний) та інтерпретаційний, що «корелюють зі спільною моделлю пізнання (концептуалізації)» [13, 30]. Структура концепту, за М. Піменовою, – це сукупність загальних ознак, які вважаємо потрібними й достатніми задля ідентифікації об'єкта чи явища як вербалізатора картини світу [21, 17]. Дослідниця Н. Рябцева, окреслюючи структуру концепту, зауважує також на його внутрішній структурі та складній організації. Мовний концепт не є суцільним нагромадженням уявлень, а вирізняється прототипічною моделлю основного значення слова. Отже, якщо розглядати топонімічний концепт як усі інші ономастичні концепти, які сприймаємо як структури семантичних зв'язків між загальним категорійним й індивідуальним значеннями мовних форм, слід враховувати, що основне значення може бути підґрунтям для формування похідних. Цей процес структурно відбито в центральній і периферійних зонах, а тому простежимо «віддаленість» нових значень від центральних. Функціонування такого принципу структурної організації концепту забезпечує впорядкованість та зв'язність його елементів [26, 9]. Так, структурні компоненти образу різного типу формують польову організацію концепту, модель якого буде складатися з ядра, ближньої, дальньої і крайньої периферії. Під час аналізу макроконцепту можливе також виділення додаткових його зон (образний зміст, енциклопедична зона, інтегративна зона, диференційна зона, інтерпретаційне поле), що демонструє логічне розширення семантичного простору навколо поняття.

Для повного й усебічного опису концептів використовують різноманітні методи дослідження. Проте арсенал лінгвокогнітивних методів для аналізу концептів, вербалізованих власними назвами, зокрема й топонімами, є обмеженим. Серед актуальних і наразі можливих виділяють:

1. Метод побудови й аналізу семантики ключового слова, що представляє концепт у мові. За допомогою цього методу є змога аналізувати словникові варіанти досліджуваного слова для пошуку семантики лексеми, яка чіткіше репрезентує ядро концепту. Утім використання такого підходу обмежено кількістю лексикографічних джерел, оскільки актуальними є сучасні тлумачні словники, що мають лінгвістичну інформацію. Доречно буде також орієнтація на історичні словники, що допоможе віднайти у структурі концепту когнітивні ознаки, які сформовані в історичних шарах ментального утворення.

2. Метод аналізу й когнітивної інтерпретації пареміологічного фонду будь-якої мови. Такий метод дає змогу отримати інформацію про зміст пареміологічної зони інтерпретаційної зони досліджуваного концепту, допомагає виявити його когнітивні ознаки, які відбивають національно-культурну специфіку.

3. Метод етимологічного аналізу. За допомогою відомостей з етимологічних словників можна сформулювати історичний складник концепту.

4. Метод аналізу художніх і публіцистичних текстів. Уможливує виокремлення ознак, що різнобічно характеризують досліджуваний концепт.

5. Метод аналізу лексичної сполучуваності ключового слова. Маловживаний, адже, наприклад, словники не фіксують власних назв.

6. Метод вільного асоціативного експерименту. Уважають, що є найпродуктивнішим і найефективнішим методом аналізу топонімічних концептів, тому що дає змогу знайти такі семантичні ознаки й лексичне наповнення концепту, які не можуть бути виявлені іншими методами. Отримані результати мовного експерименту фіксують когнітивні ознаки концепту, визначають макроструктуру цього концепту, а також уможливають вибудувати його польову модель. Отже, такий метод є запорукою вдалого аналізу структури і змісту концепту [22, 142].

Звісно, що кожен з дослідників має свою думку щодо актуальності та доречності того чи того методу. Наприклад, О. Урусова вважає провідними методами когнітивний і фреймовий аналіз, результатом чого є поняттєве моделювання концепту (пошук ядерних ознак), мета якого – підтвердити його статус як топонімічного концепту [33, 254]. А. Рудакова послуговується методом етимологічного аналізу, обґрунтовуючи це тим, що етимологія розкриває послідовність становлення семантичних ознак концепту, особливо коли через історичні впливи в семантиці деякі ланки розвитку семантики втрачено і зараз їхній ужиток не зафіксовано [25, 63]. Г. Кисельова вибирає для дослідження матеріали, отримані під час асоціативного психолінгвістичного експерименту. На її думку, саме такий дослідницький прийом дає змогу опанувати ментальний світ людини й виокремити основні ознаки концептів [12, 96]. Не противагу цьому О. Рубльова вважає, що в дослідженні топонімічних концептів експериментальний метод слугує додатковим інструментом опису. Дослідниця стверджує, що продуктивним способом виявлення когнітивних ознак концепту є пошук словникових дефініцій у тлумачних, енциклопедичних і лінгвокультурологічних словниках, а також контекстуальний аналіз використання топонімів у художніх або публіцистичних дискурсах [24, 77].

Зазначимо, з появою когнітивних методів змінився підхід до аналізу топонімів. Нині будь-яка власна назва є ономастичним знаком, який відбиває комплекс знань про власну назву, і слугує для організації ономастичного знання у людській свідомості. Вербалізація в цьому разі здійснена за допомогою ономастичних репрезентантів, серед яких ономастичні знання представлені концептами і мовними одиницями [34, 10]. Мовна репрезентація топонімічних концептів відбувається з використанням ширшого інструментарію: фонетичних, граматичних, графічних, синтаксичних та лексико-семантичних засобів. Постає змога розподілити їх за топонімічними категоріями – об'єднаннями власних назв на основі загального концепту [34, 14].

М. Голомідова актуалізує застосування когнітивного підходу задля дослідження ономастикону, адже стає можливою ідентифікація співвідношення мовних форм з їхніми когнітивними варіантами (топонімічними концептами). Виявлення структури концептів, моделей їхньої організації та дослідження

концептуального змісту мови сьогодні називаємо когнітивною (концептуальною) моделлю [5, 16]. О. Карпенко стверджує, що всі оніми-концепти проникли в ментальний лексикон [10, 73]. Науковиця досліджує концепт у культурно-історичному та психолінгвальному аспектах, тлумачить його як «компонент того, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об'єкти світу» [11, 25].

Убачаємо доречним проаналізувати наукову розвідку Т. Пономаренко [23] як приклад вітчизняного дослідження вербальних репрезентантів концепту УКРАЇНА в етимологічному, лексикографічному та семантичному аспектах. Теоретичним підґрунтям роботи була вибрана концепція О. Селіванової, що передбачає лексико-семантичний і психолінгвістичний аналіз концептів [27]. Дослідниця спиралась також на принцип моделювання структури концептів. Трьома етапами проведено лінгвістичний експеримент. Оглядний аналіз етимології слова, словникових статей, вербальних стимулів сформували висновки щодо структурних, таксономічних та динамічних особливостей образу УКРАЇНА. Докладно опрацьовано базові структурні компоненти досліджуваного концепту. За результатами дослідження Т. Пономаренко доходить висновку, що «образ має тенденцію розвиватися, змінюватися, тому вивчення динаміки розвитку образу завжди буде актуальною та перспективною темою лінгвістики» [27, 104].

Висновки та перспективи досліджень. Отже, зацікавленість науковців концептологією доводить, що сьогодні мовознавчі дослідження, які охоплюють ментальний образ дійсності і свідомість людини, досить актуальні. З концептуальної картини світу ми можемо виокремити складники концептосфери і стереотипи, закладені мовними носіями. Стереотипи і стійкі уявлення про світ утворюють і розширюють концептуальну картину світу. Через це вважаємо, що

топонімічний концепт – ментальний репрезентант фізичної географії, тобто певний обсяг інформації про географічний об'єкт, номінований топонімом.

Дійсно, коли ми говоримо про концепт топоніма або іншої власної нави, ми вирізняємо концепт власне топоніма, проте варто пам'ятати, що його значення може відрізнятися додатковими знаннями про названий географічний об'єкт. Топонім акумулює фонові знання, асоціації про об'єкт, а також сформовану століттями лінгвістичну інформацію про нього. Як інші ономастичні концепти, топоконцепт є невід'ємною частиною мовної картини світу, структура і зміст якого сформовані уявленнями про явища дійсності. Недарма науковці відзначають, що згодом деякі з них доречно вивчати як національні образи. У цьому разі власні назви є важливими складниками національної концептосфери, тому вони є не лише лінгвістичним, а й культурно-історичним феноменом. Цим пояснюємо рухливість і динамічність розвитку цього виду концептів.

Дослідження таких ономастичних когнітивних моделей, як топонімічні концепти, забезпечує збереження ономастичних знань. Застосування будь-яких запропонованих методів для їхнього дослідження дає змогу не лише зрозуміти когнітивні ознаки, що формують зміст аналізованого концепту, але й побудувати його польову модель, а також макроструктуру. Зокрема, з використанням лінгвокогнітивного підходу дослідник може орієнтуватися на мовну свідомість носія мови. Різні підходи та методи аналізу топонімічних концептів, на нашу думку, лише доповнюють і збагачують зміст ментального утворення. Топоконцепти мають тенденцію до збагачення, тому в подальших дослідженнях цієї проблематики пропонуємо спрямувати аналіз на специфіку їхньої вербалізації в художніх і публіцистичних дискурсах сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Сокровенные смыслы : слово, текст, культура : сб. статей в честь чл.-корр. РАН Н. Д. Арутюновой / отв. ред. Ю. Д. Апресян. Москва : Языки славянских культур, 2004. 800 с.
2. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. Язык. Семиотика. Культура : монография. Москва : Издательский дом «ЯСК», 2001. 288 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь. Москва : Педагогика, 1982. Т. 2. 361 с.
4. Гач Н. О. Мовна концептуалізація культурного континууму в американській поезії XIX–XXI ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2014. 21 с.
5. Голодимова М. В. Искусственная номинация в ономастике : монография. Екатеринбург : Изд-во УрГУ, 1998. 216 с.
6. Дудун Т. В. Историчний аналіз класифікації топонімів. *Часопис картографії*. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка. 2011. Вип. 1. С. 226–232.
7. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 51–53.
8. Зобнина О. А. Концепт «Oxbridge» в англійській лінгвокультурі : автореф. дис. на соиск. учёной степ. канд. філол. наук : 10.02.19. Волгоград, 2007. 21 с.
9. Калинина Е. Л. Особенности адаптации субстратных топонимов в концептосфере языка-приемника (на материале ойконимов Амурской области) : дис. на соиск. учёной степ. канд. філол. наук : 10.02.19. Благовещенск, 2009. 23 с.
10. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як новий напрямок вивчення власних назв. *Восточноукраинский лингвистический сборник*. Донецьк, 2006. Вип. 10. С. 72–82.
11. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики : монография. Одеса : Астропринт, 2006. 377 с.
12. Киселёва Г. В. Культурный концепт «Борисоглебск» : возрастные различия. *Лингвоконцептология*. Воронеж : Истоки, 2008. Вип. 1. С. 96–100.
13. Киселёва Г. В. О структуре концептов, вербализуемых именами собственными. *Лингвоконцептология*. Воронеж : Истоки, 2008. Вип. 1. С. 29–32.

14. Колесов В. В. Жизнь происходит от слова. Санкт-Петербург : Златоуст, 1999. 368 с.
15. Крюкова И. В. Концептуализация топонима в русском языковом сознании. *Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ «Грани познания»*. 2010. № 5 (10). С. 24–27.
16. Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получения знаний о языке : части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
17. Лучик В. В. Відновлення історичних топонімів як чинник українського державотворення. *МАГІСТЕРІУМ. Мовознавчі студії*. Київ : Києво-Могилянська академія. 2011. Вип. 43. С. 49–53.
18. Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.
19. Мурясов Р. З. Топонимы в словообразовательной системе немецкого языка. *Вопросы языкознания*. 1986. № 4. С. 70–81.
20. Настенко С. В. Роль топонімів у процесі розгортання мегаконцепту *ІСПАНІЯ* в іспанській поезії XII–XX століть. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2015. Вип. 27. С. 285–292.
21. Пименова М. В. Методология концептуальных исследований. *Антология концептов*. Волгоград : Парадигма, 2005. Т. 1. С. 15–19.
22. Полубоярин С. В. Топонимические концепты как предмет лингвокогнитивного описания. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2010. № 3 (024). С. 139–145.
23. Пономаренко Т. В. Динаміка топонімичного концепту *Україна* (за лексикографічними джерелами та результатами експериментальних досліджень). *Вісник ОНУ. Серія : Філологія*. 2017. Т. 22. Вип. 2 (16). С. 100–104.
24. Рублёва О. О. К типологии концептов : топонимические концепты. *Вестник НГУ. Серія : История, филология*. 2017. Т. 16. № 9. С. 76–84.
25. Рудакова А. В. Когнитология и когнитивная лингвистика. Воронеж : Истоки, 2004. 80 с.
26. Рябцева Н. Состояние сознания в языке и речи. *III Гаковские чтения. Год Франции в России* : материалы научной конференции. Москва, 2010. С. 9–10.
27. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 716 с.
28. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістична енциклопедія : Напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
29. Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры. Москва : Языки русской культуры, 1997. 664 с.
30. Стернин И. А. Имя собственное с когнитивной точки зрения. *Лингвоконцептология : межвузовский научный сборник*. Воронеж : Истоки, 2008. Вып. 1. С. 25–29.
31. Ткаченко О. Б. Мова і національна ментальність : спроба сучасного синтезу. Київ : Грамота, 2006. 240 с.
32. Томахин Г. Д. Топонимы как реалии языка и культуры (на материале географических названий США). *Вопросы языкознания*. 1984. № 4. С. 84–90.
33. Урусова О. А. Америка. Антология концептов. Москва : Гнозис, 2007. С. 254–268.
34. Щербак А. С. Когнитивные основы региональной ономастики : автореф. дисс. на соиск. учёной степ. докт. филол. наук : 10.02.19. Тамбов, 2008. 46 с.
35. Щербак А. С. Ономастический концепт как единица знания. *Когнитивные исследования языка. Вып. IV : Концептуализация мира в языке* : коллективная монография / гл. ред. Е. С. Кубрякова; отв. ред. Н. Н. Болдырев. Москва; Тамбов, 2009. С. 152–173.
36. Щетинин Л. М. Слова, имена, вещи. Очерки об именах. Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1966. 219 с.

REFERENCES

1. Apresyan, Yu. D. (Ed.) (2004). *Sokrovennyye smysly: slovo, tekst, kultura* : sbornik statey v chest chh-korr. RAN N. D. Arutyunovoy [Secret meanings: word, text, culture: a collection of articles in honor of Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences N. D. Arutyunova]. Moskva: Yazyki slavyanskikh kultur [in Russian].
2. Vezhbitskaya, A. (2001). *Ponimanie kultur cherez posredstvo klyuchevykh slov. Yazyk. Semiotika. Kultura* [Understanding cultures through keywords. Language. Semiotics. Culture]. Moskva: Izdatelskiy dom “YaSK” [in Russian].
3. Vygotskiy, L. S. (1982). *Myshlenie i rech* [Thinking and speech]. Moskva: Pedagogika [in Russian].
4. Hach, N. O. (2014). *Movna kontseptualizatsiia kulturnoho kontynuumu v amerykanskii poezii XIX–XXI st* [Linguistic conceptualization of the cultural continuum in American poetry of the 19th–21st centuries]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
5. Golodimova, M. V. (1998). *Iskustvennaya nominatsiya v onomastike* [Artificial nomination in onomastics]. Yekaterinburg: Izd-vo UrGU [in Russian].
6. Dudun, T. V. (2011). *Istorychnyi analiz klasyfikatsii toponimiv* [Historical analysis of the classification of toponyms]. *Chasopys kartohrafiy – Journal of cartography*, 1, 226–232 [in Ukrainian].
7. Zhaivoronok, V. V. (2002). *Problema kontseptualnoi kartyny svitu ta movnoho yii vidobrazhennia* [The problem of the conceptual picture of the world and its linguistic reflection]. *Kultura narodov Prychernomorja – Culture of the peoples of the Black Sea region*, 32, 51–53 [in Ukrainian].
8. Zobnina, O. A. (2007). *Kontsept “Oxbridge” v angliyskoy lingvokulture* [The concept of “Oxbridge” in English linguistic culture]. (Avtoreferat dissertatsii kandidata filologicheskikh nauk). Volgograd [in Russian].
9. Kalinina, Ye. L. (2009). *Osobennosti adoptatsii substratnykh toponimov v kontseptosfere yazyka-priemnika (na materiale oykonimov Amurskoy oblasti)* [Peculiarities of Adoption of Substratum Toponyms in the Conceptual Sphere of the Receiver Language (based on the Material of Oikononyms of the Amur Region)]. (Dissertatsiya kandidata filologicheskikh nauk). Blagoveshchensk [in Russian].

10. Karpenko, O. Yu. (2006). Kohnityvna onomastyka yak novyi napriamok vyvchennia vlasnykh nazv [Cognitive onomastics as a new direction in the study of proper names]. *Vostochnoukrainskiy lingvisticheskiiy sbornik – Eastern Ukrainian Linguistic Collection*, 10, 72–82 [in Ukrainian].
11. Karpenko, O. Yu. (2006). *Problematyka kohnityvnoi onomastyky* [Problems of cognitive onomastics]. Odesa: Astroprint [in Ukrainian].
12. Kiseleva, G. V. (2008). Kulturnyy kontsept “Borisoglebsk”: vozrastnye razlichiya [Cultural concept “Borisoglebsk”: age differences]. *Lingvokontseptologiya – Linguoconceptology*, 1, 96–100 [in Russian].
13. Kiseleva, G. V. (2008). O strukture kontseptov, verbalizuemykh imenami sobstvennymi [On the structure of concepts verbalized by proper names]. *Lingvokontseptologiya – Linguoconceptology*, 1, 29–32 [in Russian].
14. Kolesov, V. V. (1999). *Zhizn proiskhodit ot slova* [Life comes from word]. Sankt-Peterburg: Zlatoust [in Russian].
15. Kryukova, I. V. (2010). Kontseptualizatsiya toponima v russkom yazykovom soznanii [Toponym conceptualization in the Russian language consciousness]. *Elektronnyy nauchno-obrazovatelnyy zhurnal VGPU “Grani poznaniya” – Electronic scientific and educational journal of VGPU “Edges of knowledge”*, 5 (10), 24–27 [in Russian].
16. Kubryakova, Ye. S. (2004). *Yazyk i znanie: Na puti polucheniya znaniy o yazyke: chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyka v poznanii mira* [Language and knowledge: On the way to gaining knowledge about language: parts of speech from a cognitive point of view. The role of language in understanding the world]. Moskva: Yazyki slavyanskooy kultury [in Russian].
17. Luchyk, V. V. (2011). Vidnovlennia istorychnykh toponimiv yak chynnyk ukrainskoho derzhavotvorennia [Restoration of historical toponyms as a factor in Ukrainian state formation]. *MAHISTERIUM. Movoznavchi studii – MAGISTERIUM. Linguistic studies*, 43, 49–53 [in Ukrainian].
18. Maslova, V. A. (2001). *Lingvokulturologiya* [Linguoculturology]. Moskva [in Russian].
19. Muryasov, R. Z. (1986). Toponimy v slovoobrazovatelnoy sisteme nemetskogo yazyka [Toponyms in the word-formation system of the German language]. *Voprosy yazykoznaniiya – Questions of linguistics*, 4, 70–81 [in Russian].
20. Nastenko, S. V. (2015). Rol toponimiv u protsesi rozghortannia mehakontseptu SPANIIA v ispanskii poezii XII–XX stolit [The role of toponyms in the development of the mega-concept SPAIN in Spanish poetry of the 12th–20th centuries]. *Problemy semantiki, prahmatyky ta kohnityvnoi linhvistyky – Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics*, 27, 285–292 [in Ukrainian].
21. Pimenova, M. V. (2005). *Metodologiya kontseptualnykh issledovaniy. Antologiya kontseptov* [Conceptual Research Methodology. Anthology of concepts]. (Vol. 1). Volgograd: Paradigma [in Russian].
22. Poluboyarin, S. V. (2010). Toponimicheskie kontsepty kak predmet lingvokognitivnogo opisaniya [Toponymic concepts as a subject of linguocognitive description]. *Voprosy kognitivnoy lingvistiki – Questions of cognitive linguistics*, 3 (024), 139–145 [in Russian].
23. Ponomarenko, T. V. (2017). Dynamika toponimichnoho kontseptu Ukraina (za leksykohrafichnyimi dzherelamy ta rezultatamy eksperymentalnykh doslidzhen) [Dynamics of the toponymic concept Ukraine (according to lexicographic sources and results of experimental research)]. *Visnyk ONU. Seriya: Filolohiia – ONU Bulletin. Series: Philology*, 22 / 2 (16), 100–104 [in Ukrainian].
24. Rubleva, O. O. (2017). K tipologii kontseptov: toponimicheskie kontsepty [On the typology of concepts: toponymic concepts]. *Vestnik NGU. Seriya: Istoriya, filologiya – Bulletin of NGU. Series: History, philology*, 16 (9), 76–84 [in Russian].
25. Rudakova, A. V. (2004). *Kognitologiya i kognitivnaya lingvistika* [Cognitive science and cognitive linguistics]. Voronezh: Istoki [in Russian].
26. Ryabtseva, N. (2010). Sostoyanie soznaniya v yazyke i rechi [The state of consciousness in language and speech]. *III Gakovskie chteniya. God Frantsii v Rossii* : materialy nauchnoi konferentsii. Moskva, 9–10 [in Russian].
27. Selivanova, O. O. (1999). *Aktualni napriamy suchasnoi linhvistyky (analytychnyi ohliad)* [Current directions of modern linguistics (analytical review)]. Kyiv: Fitosotsiotsentr [in Ukrainian].
28. Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistychna entsyklopediia: Napriamy ta problemy* [Modern linguistic encyclopedia: Directions and problems]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
29. Stepanov, Yu. S. (1997). *Konstanty: Slovar russkoy kultury* [Constants: Dictionary of Russian Culture]. Moskva: Yazyki russkoy kultury [in Russian].
30. Sternin, I. A. (2008). Imya sobstvennoe s kognitivnoy tochki zreniya [Proper name from a cognitive point of view]. *Lingvokontseptologiya: mezhvuzovskiy nauchnyy sbornik*, 1, 25–29 [in Russian].
31. Tkachenko, O. B. (2006). *Mova i natsionalna mentalnist: sproba suchasnoho syntezu* [Language and national mentality: an attempt at a modern synthesis]. Kyiv [in Ukrainian].
32. Tomakhin, G. D. (1984). Toponimy kak realii yazyka i kultury (na materiale geograficheskikh nazvaniy SShA) [Toponyms as realities of language and culture (based on the geographical names of the USA)]. *Voprosy yazykoznaniiya*, 4, 84–90 [in Russian].
33. Urusova, O. A. (2007). *Amerika. Antologiya kontseptov* [America. Anthology of concepts]. Moskva: Gnozis [in Russian].
34. Shcherbak, A. S. (2008). Kognitivnye osnovy regionalnoy onomastiki [Cognitive foundations of regional onomastics]. (Avtoreferat dissertatsii doktora filologicheskikh nauk). Tambov [in Russian].
35. Shcherbak, A. S. (2009). *Onomasticheskiy kontsept kak edinitsa znaniya*. [Onomastic concept as a unit of knowledge]. *Kognitivnyie issledovaniya yazyka. Vyip. IV: Kontseptualizatsiya mira v yazyke: kollektivnaya monografiya / gl. red. E. S. Kubryakova; otv. red. N. N. Boldyirev*. Moskva; Tambov, 152–173 [in Russian].
36. Shchetinin, L. M. (1966). *Slova, imena, veshchi. Ocherki ob imenakh* [Words, names, things. Essays on names]. Rostov-na-Donu: Izd-vo Rostovskogo un-ta [in Russian].